

ป่าชายเลน “mangrove”

ป่าชายเลน หรือ ป่าโกงกาง หรือป่าพังกา มีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า "mangrove forest" หรือ "intertidal forest" คือเป็นกลุ่มสังคมพืชที่ขึ้นอยู่ในเขตน้ำล่งต่ำสุดและน้ำขึ้นสูงสุดบริเวณชายฝั่งทะเล ป่าชนิดนี้ได้มีการค้นพบมาตั้งแต่สมัยโคลัมบัส (Columbus) โดยพบอยู่ทางชายฝั่งตะวันตกของเกาะคิวบา ต่อมา Sir Walter Raleigh(1494) ได้พบป่าชนิดเดียวกันนี้ อยู่บริเวณปากแม่น้ำในประเทศตรินิแดด (Trinidad) และ กิอานา (Guiana) "mangrove" มาจากภาษาโปรตุเกสคำว่า "mangue" ซึ่งหมายถึงกลุ่มสังคมพืชที่ขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเลดินเลน และใช้กันแพร่หลายในประเทศแถบลาตินอเมริกา ส่วนประเทศอื่น ๆ ก็ใช้เรียกตามภาษาของตัวเอง เช่น ประเทศมาเลเซียใช้ คำว่า "manggi-manggi" ประเทศที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสเรียกป่าชายเลนว่า "manglier" สำหรับประเทศไทยนิยมเรียกป่าชนิดนี้ว่า "ป่าชายเลน" หรือ "ป่าโกงกาง" หรือ "ป่าพังกา" "ป่าชายเลน" หรือ " mangrove forest" เป็นสังคมพืชที่ขึ้นอยู่ตามบริเวณชายฝั่งทะเล ปากแม่น้ำหรืออ่าว ซึ่งเป็นบริเวณที่มีระดับน้ำทะเลท่วมถึงในช่วงที่น้ำทะเลขึ้นสูงสุด หรือหมายถึง สังคมพืชที่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้หลายชนิด หลายตระกูล และเป็นพวกที่มี ใบเขียวตลอดปี(evergreen species)ซึ่งมีลักษณะทางสรีรวิทยาและความต้องการสิ่งแวดล้อมที่คล้ายกัน ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้สกุลโกงกาง (Rhizophora) เป็นไม้สำคัญและมีไม้ตระกูลอื่นปะปนอยู่บ้าง

ถิ่นที่อยู่

ป่าชายเลนพบทั่วไปตามพื้นที่ชายฝั่ง ทะเล บริเวณปากน้ำ อ่าว ทะเลสาบ และเกาะ ซึ่งเป็นบริเวณที่น้ำทะเลท่วมถึงของประเทศในแถบโซนร้อน (tropical region) ส่วนบริเวณเขตเหนือหรือได้โซนร้อน(sub-tropical region) จะพบป่าชายเลนอยู่บ้างเป็นส่วนน้อยเนื่องจากสภาวะภูมิอากาศไม่เหมาะสมนักป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ประกอบด้วยพันธุ์ไม้หลายชนิดมักพบในกลุ่มประเทศของภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย พม่า และ ไทย เป็นต้น .

การกระจายของพื้นที่ป่าชายเลนของโลก

พื้นที่ป่าชายเลนของโลกทั้งหมดมีประมาณ 113,428,089 ไร่ ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ในเขตร้อน 3 เขต ใหญ่คือ เขตร้อนแถบเอเชียพื้นที่ประมาณ 52,559,339 ไร่ หรือร้อยละ 46.4 ของพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมด ประเทศที่มีพื้นที่ป่าชายเลนมากที่สุดในเขตร้อนเอเชีย และมากที่สุดของโลกด้วยคือประเทศอินโดนีเซียซึ่งมีพื้นที่ป่าชายเลนถึง 26,568,818 ไร่ เขตร้อนอเมริกามีพื้นที่ป่าชายเลน ทั้งหมดประมาณ 39,606,250 ไร่ หรือร้อยละ 34.9ของพื้นที่ ป่าชายเลนทั้งหมด ในเขตร้อนอเมริกาประเทศที่มีพื้นที่ป่าชายเลนมากที่สุดและเป็นประเทศที่ป่าชายเลนมากเป็นที่สองของโลกซึ่งรองจากประเทศอินโดนีเซีย ได้แก่ ประเทศบราซิลโดยมีพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 15,625,000 ไร่ เขตร้อนอัฟริกา มีพื้นที่ป่าชายเลนน้อยที่สุดประมาณ21,262,500 ไร่ หรือร้อยละ 18.7 ของพื้นที่ป่าชายเลนทั้งหมด ประเทศที่มีป่าชายเลนมากที่สุดในเขตร้อนอัฟริกา คือประเทศไนจีเรีย ซึ่งมีพื้นที่ป่าชายเลน 6,062,500 ไร่

การกระจายของพื้นที่ป่าชายเลนในประเทศไทย

ป่าชายเลนในประเทศไทยซึ่งขึ้นอยู่กระจัดกระจายตามชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก ภาคกลาง และภาคใต้ รวม 23 จังหวัดจากข้อมูลการสำรวจโดยการแปลจากภาพถ่ายดาวเทียม Landsat-5(TM)มาตราส่วน 1:50,000 เมื่อปี พ.ศ. 2539 โดยธงชัย จารุพัฒน์ พบว่าประเทศไทยมีป่าชายเลนรวมทั้งสิ้น 1,047,390 ไร่ จำแนกเป็นภาคตะวันออก 79,112.5 ไร่ ภาคกลาง

34,056.75 ไร่ และภาคใต้ ผังอำเภอไทย 103,570.5 ไร่ ผังอันดามัน 830,650.25 ไร่ จังหวัดที่มีพื้นที่ป่าชายเลนมากที่สุดของประเทศไทยได้แก่จังหวัดพังงา 190,265.25 ไร่ รองลงมาได้แก่ สตูล 183,402.00 ไร่และกระบี่ 176,709.25 ไร่

การจัดการป่าไม้ในประเทศไทย

การจัดการป่าไม้ในประเทศไทย ได้มีวิวัฒนาการมาเป็นเวลายาวนานโดยในช่วงแรกจะเป็นการจัดการป่าไม้สักจนระยะช่วงกลางๆ จึงได้มีการจัดการป่าไม้กระยาเลย และการจัดการป่าชายเลนตามลำดับ การเรียบเรียงได้เน้นเฉพาะทางวิชาการ และเหตุการณ์สำคัญที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการจัดการป่าไม้ เพื่อสะดวกในการอ่าน การเรียบเรียงจึงได้แบ่งการจัดการป่าไม้ออกเป็น การจัดการป่าบกและการจัดการป่าชายเลน ส่วนเรื่องเศรษฐกิจป่าไม้นั้นแยกเป็นหัวข้อต่างหาก

1. การจัดการป่าบก แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่
 - 1.1 เหตุการณ์ก่อนตั้งกรมป่าไม้
 - 1.2 เหตุการณ์พ.ศ. 2439-2539 (100ปี)
 - 1.3 ทิศทางการจัดการป่าบกในอนาคต
2. การจัดการป่าชายเลน แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่
 - 2.1 เหตุการณ์พ.ศ. 2480-2539
 - 2.2 ทิศทางการจัดการป่าชายเลนในอนาคต
3. งานเศรษฐกิจป่าไม้

การจัดการป่าชายเลน

2.1 เหตุการณ์ พ.ศ. 2480-2539 การจัดการป่าชายเลนในอดีต ยังมิได้มีการวางโครงการเป็นการถาวรเท่าใดนัก เป็นเพียงโครงการชั่วคราวที่มีการอนุญาตให้แก่รายย่อยเป็นปี ๆ ไป ระบบวนวัฒนวิธีก็ยังมีได้ มีการกำหนดให้ใช้แน่นอนแต่อย่างใด ตามหลักฐานเรื่องป่าชายเลนของคุณหลวงวิบูลย์กิจ จากหนังสือวนสาร ปีที่ 2 ฉบับที่ 6 ประจำเดือน ตุลาคม 2480 กล่าวว่า "...ป่าชายเลนในจังหวัดตราดนั้นได้วางโครงการไว้เสร็จแล้ว....ป่าชายเลนในจังหวัดจันทบุรีนั้นเหลืออีกหนึ่งปีก็จะครบอายุ โครงการเดิม และจะจัดวางโครงการใหม่..."

พ.ศ. 2504 กรมป่าไม้ โดยแผนงานแผนการ กองโครงการ ได้ทำการปรับปรุง หลักเกณฑ์การทำไม้ป่าชายเลน และให้ทำการสำรวจจัดวางโครงการป่าชายเลนให้เป็นรูปแบบเดียวกันทั้งหมดใหม่ โดยกำหนดรอบตัดฟัน 15 ปี แบ่งพื้นที่ป่าแต่ละโครงการเป็น 15 แปลง ระบบวนวัฒนวิธีที่ใช้ คือ Shelterwood with Minimum Girth Limit ต่อมาได้มีมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2509 ให้เปลี่ยนแปลงนโยบายการทำไม้ป่าชายเลนจากวิธีย่อย และการอนุญาตแบบผูกขาดมาเป็นการอนุญาตโดยวิธีสัมปทานระยะยาวตามโครงการ 15 ปี และเพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลดังกล่าว กรมป่าไม้ได้ทำการสำรวจจัดวางโครงการเพื่อทำไม้ ออกตามหลักวิชาการ จำนวน 310 โครงการ (มีผู้รับสัมปทาน 299 โครงการ) โดยมีเป้าหมาย เพื่ออำนวยความสะดวกอย่างสม่ำเสมอตลอดไป ป่าโครงการแต่ละโครงการ จะทำการแบ่งออกเป็น 15 แปลงตัดฟัน ให้ทำไม้ปีละ 1 แปลง ตามระบบตัดหมดในแนวสลับ (Clear Felling in Alternate Strips) โดยมีหลักเกณฑ์และแนวทางการตัดฟันไม้ป่าชายเลน มีดังนี้

- วางแนวตัดฟัน (strip) เป็นมุม 45 องศา กับทิศกระแสน้ำขึ้น

-แนวตัดฟัน(strip) มีขนาดความกว้างแนวละ 40 เมตรวางตลอดทั้งแปลงโดย ทำการหมายด้วยสีหรือตัดสายให้เป็นช่องสามารถเห็นได้โดยเด่นชัดและติดป้ายแสดงหมายเลข แปลงของแนวตัดฟันไว้

- ให้ทำการตัดฟันไม้ในแนวตัดฟัน 1 แนว เว้นไว้ 1 แนว สลับกันเรื่อยไป ตลอดทั้งแปลง

-ให้ตัดฟันไม้ทุกชนิดทุกขนาดในแนวตัดฟันออกทั้งหมดยกเว้นลูกไม้โกงกาง โปรง ประสัก และถั่ว ที่มีขนาดโต ต่ำกว่า 15 ซม.

-ต้นไม้ที่โค่นลงและเศษไม้ปลายไม้ต่างๆ ที่ใช้ประโยชน์อันใดไม่ได้ถ้าทิ้งไว้ ในพื้นที่ป่าจะเกะกะกีดขวางการปลูกไม้โกงกาง

จึงให้นำออกไปให้พ้นบริเวณนั้น หรือตัดทอน ให้เป็นท่อนเล็ก ๆ ซึ่งไม่เป็นอุปสรรคแก่การปลูกป่า

เพื่อให้การจัดการป่าชายเลนที่สัมปทานไปนั้นถูกต้องตามหลักวิชาการ และ ควบคุมการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามเงื่อนไข

สัมปทานกรมป่าไม้ซึ่งได้ของประมาณจัดตั้ง หน่วยควบคุมป่าเลน เพื่อดำเนินการจัดการป่าชายเลนตลอดจนควบคุม

การปฏิบัติงานต่าง ๆ ของผู้รับสัมปทาน โดยในปี พ.ศ. 2511 ได้รับงบประมาณจัดตั้งหน่วยควบคุมป่าเลนขึ้นจำนวน 5 หน่วย

ต่อมาใน พ.ศ. 2512-2514 ได้รับงบประมาณให้จัดตั้งหน่วยเพิ่มขึ้นปีละ 10 หน่วย ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นครบตามโครงการรวม 34 หน่วย

(ในปัจจุบัน มี 40 หน่วย) แต่ละหน่วยควบคุม ป่าชายเลนโครงการประมาณ 10 โครงการ ความมุ่งหมายหลักในการจัดตั้ง

โครงการ ควบคุมป่าเลนขึ้นก็เพื่อจะได้มีการจัดการป่าเลนให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของทางราชการ ในอันที่จะ

พัฒนาป่าชายเลน ให้สามารถอำนวยประโยชน์และผลิตผลได้สูงสุดสม่ำเสมอตลอดไป

กรมป่าไม้ได้ศึกษาค้นคว้าหาวิธีการจัดการที่เหมาะสม ที่จะนำมาใช้กับป่าชายเลน โดยได้พิจารณาการจัดการป่าเลนของประเทศ

เพื่อนบ้านและเห็นว่าระบบวนวัฒนวิธีแบบ Clear Felling in Alternate Strip น่าจะบังเกิดผลดี ที่สุด กล่าวคือ

- สามารถควบคุมการทำไม้ได้โดยสะดวก

- ทำให้สภาพป่าสมบูรณ์ขึ้น

- สามารถเพิ่มกำลังผลิตของป่าได้อีกมาก

- สามารถกำจัดไม้ที่ไม่มีค่าต่าง ๆ ออกเหลือแต่ไม้ชนิดที่มีค่าไว้

- ทำการปลูกบำรุงป่า ช่วยเหลือการสืบพันธุ์ของพรรณไม้ได้เต็มที่

- ไม้ที่เกิดขึ้นใหม่จะมีอายุสม่ำเสมอตลอดทั้งแปลง สะดวกและเป็นผลดีแก่การจัดการป่าในอนาคต

การทำไม้ป่าเลนในอดีตมุ่งหวังที่จะนำไม้มาใช้ประโยชน์ โดยร้อยละ 90 ของ ไม้ที่ทำออกจะนำไปใช้ในกิจการเผาถ่าน

ซึ่งถ่านไม้โกงกางนับว่าคุณสมบัติที่ดีที่สุดในการใช้ ประโยชน์เป็นเชื้อเพลิง ประเทศไทยได้ผลิตถ่านไม้โกงกางและเคยส่งไปขายยัง

ต่างประเทศ ได้แก่ มาเลเซีย สิงคโปร์ ฮองกง และบางประเทศแถบตะวันออกกลางก็เข้ามาซื้อถ่านจาก ประเทศไทยโดยตรงอีกด้วย

ถ่านที่ได้จากป่าชายเลนในท้องที่จังหวัดพังงา กระบี่ ตรัง สตูล ส่วนใหญ่ส่งไปจำหน่ายต่างประเทศ ส่วนในจังหวัดระนอง

และจังหวัดอื่นทางภาคตะวันออก เช่น ระยอง จันทบุรี และตราด ส่วนใหญ่วางจำหน่ายในท้องถิ่นและส่งมาจำหน่ายในเขต

กรุงเทพมหานคร

เนื่องจากไม้ที่ทำออกจากป่าชายเลนส่วนใหญ่ใช้ในการเผาถ่าน ดังนั้น เตาเผา ถ่านจึงมีความจำเป็น ซึ่งเตาเผาถ่านส่วนมาก

ได้ก่อสร้างไว้ตั้งแต่สมัยที่มีการทำไม้โดยวิธีผูกขาด หรืออนุญาตรายย่อย จะมีที่สร้างขึ้นใหม่บ้างเป็นส่วนน้อย ลักษณะเตาเผา

ถ่านเป็นรูปครึ่ง วงกลม และกรมป่าไม้ได้กำหนดสูตรในการคำนวณปริมาตรความจุของเตาเผาถ่านไว้ดังนี้

$$V = 0.131 D^2 (6H-D)$$

V = ปริมาตรเตาเผาถ่าน

D = เส้นผ่าศูนย์กลางที่ฐานของเตา

H = ความสูงจากศูนย์กลางถึงยอด

แต่ตามข้อเท็จจริงการบรรจุพื้นที่เข้าเดานั้นจะบรรจุได้ไม่เต็มที่ จะต้องเว้นช่องว่าง คิดเป็นร้อยละ 20 ของปริมาตรเตา ซึ่งต้องนำไปหักออกจากปริมาตรเตาทั้งหมด และเพิ่ม จำนวนพื้นที่หน้าเตาที่ต้องนำมาใช้ติดไฟเผาให้เป็นถ่านอีกร้อยละ 10 ของพื้นที่ในเตา ดังนั้น สูตรในการคำนวณปริมาตรความจุของเตาเผาถ่านจึงเป็นดังนี้

$$V = 0.131 D^2 (6H-D) - 20\% + 10\%$$

ทางด้านการปลูกบำรุงป่าชายเลน ตามเงื่อนไขข้อ 10 ได้กำหนดให้ผู้รับสัมปทานต้องดำเนินการปลูกบำรุงป่า เพื่อให้มีสภาพสมบูรณ์ สามารถอำนวยความสะดวกได้สม่ำเสมอ โดยผู้รับสัมปทานต้องเสียค่าใช้จ่ายเองทั้งสิ้น ซึ่งกรมป่าไม้ไม่ได้กำหนด หลักเกณฑ์ไว้ให้ผู้รับ สัมปทานทำการปลูกบำรุงป่าในแปลงที่ผ่านพ้นการทำไม้ไปแล้วทั้งหมด แต่ถ้าแปลงที่ผ่านการทำไม้แล้ว มีลูกไม้ขึ้นอยู่หนาแน่น ก็ให้ทำการปลูกบำรุงป่าในแปลงอื่นที่มีสภาพป่าทุดโทรม ทดแทน โดยกรมป่าไม้ได้จัดเจ้าหน้าที่ คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำทางวิชาการ ประมาณการค่าใช้จ่ายสำหรับการปลูกบำรุงป่าจะต้องไม่น้อยกว่าค่าภาคหลวงไม้พื้น ในการกำหนดค่าใช้จ่าย และวิธีการปลูกบำรุงป่าขึ้นอยู่กับสภาพความสมบูรณ์ของป่า ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ ป่า สมบูรณ์มาก ป่าสมบูรณ์ปานกลางและป่าไม่สมบูรณ์หรือป่าเสื่อมโทรม

พ.ศ. 2515 ได้เปลี่ยนชื่อ กองโครงการ เป็น กองจัดการป่าไม้ และตั้งงาน จัดการป่าเลนขึ้นรับผิดชอบ และดูแลหน่วยควบคุมป่าเลน

พ.ศ. 2518 หน่วยควบคุมป่าเลนได้โอนไปสังกัดป่าไม้เขตท้องที่ โดยตั้งเป็นงาน จัดการป่าชายเลน และในส่วนกลาง ก็ยังมีงานจัดการป่าชายเลนรับผิดชอบ

พ.ศ. 2522 งานจัดการป่าชายเลนได้ถูกแยกไปสังกัดฝ่ายจัดการป่าไม้ภาคกลาง และฝ่ายจัดการป่าไม้ภาคใต้ ตามพื้นที่ ภูมิภาคที่ตั้งอยู่

พ.ศ. 2525 กรมป่าไม้ได้จัดตั้งศูนย์วิจัยป่าชายเลนขึ้นที่จังหวัดระนอง เพื่อเป็น สถานที่สำหรับนักวิจัยทั้งภายในและ ต่างประเทศไปทำการศึกษาวิจัยทางด้านป่าชายเลน

พ.ศ. 2526 ค.ร.ม. มีมติเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2526 อนุมัติในหลักการ อนุญาตให้มีการทำไม้ป่าชายเลนโดยการ ให้สัมปทานระยะยาว 15 ปีต่อไปอีก ซึ่งสัมปทาน ฉบับใหม่ที่จะทำไม้ออกตามสัมปทานให้เหมาะสม ยิ่งขึ้นทั้งด้านวิธีการทำไม้และวิธีการปลูกบำรุงป่า

พ.ศ. 2530 ค.ร.ม. มีมติเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2530 อนุมัติให้กรมป่าไม้ ทำการแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินพื้นที่ป่าชายเลน ออกเป็น 3 เขต ดังนี้

- เขตอนุรักษ์
- เขตเศรษฐกิจ ก
- เขตเศรษฐกิจ ข

พ.ศ. 2532 ได้มีการจัดตั้งฝ่ายจัดการป่าชายเลนขึ้นใหม่ สังกัดกองจัดการป่าไม้

พ.ศ. 2534 ค.ร.ม. มีมติเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน พ .ศ. 2 534 เห็นชอบในหลักการ เกี่ยวกับมาตรการเร่งด่วน การจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลด้านป่าชายเลน ละปะการังโดยกรมป่าไม้ได้จัดทำโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนเขตอนุรักษ์ขึ้น มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและฟื้นฟูป่าชายเลนทั่วประเทศให้สมบูรณ์ และจัดการการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีกำหนด 5 ปี (พ.ศ. 2535-2539) มีการจัดตั้ง ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าชายเลน จำนวน 4 ศูนย์

พ.ศ. 2535 กรมป่าไม้ได้จัดอัตรากำลังตามแผน 3 ปี ฝ่ายจัดการป่าชายเลน กองจัดการป่าไม้แบ่งออกเป็นกลุ่มวิจัยป่าชายเลน และฝ่ายจัดการป่าชายเลน และขณะเดียวกัน กรมป่าไม้ได้ปรับปรุงโครงสร้างใหม่และได้ยุบกองจัดการป่าไม้ กลุ่มวิจัยป่าชายเลนจึงไป สังกัดในสำนักวิชาการป่าไม้ และฝ่ายจัดการป่าชายเลนไปสังกัดในสำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

พ.ศ. 2536 ยุบกองจัดการป่าไม้และกรมป่าไม้ได้แบ่งหน่วยงานในสำนักวิชาการ ป่าไม้ออกเป็นส่วน ๆ แต่ละส่วน จะประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ กลุ่มวิจัยป่าชายเลนสังกัด ส่วนวิจัยเศรษฐกิจและพัฒนากิจการป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ เนื่องจากในการจัดการป่าชายเลน นอกจากกิจกรรมการทำไม้แล้ว ยังมีกิจกรรม ด้านการปลูกสร้างสวนป่าชายเลน และการอนุรักษ์และป้องกันรักษาป่าชายเลนเป็นหลักเพื่อทดแทนสภาพป่าที่ถูกบุกรุกอย่างรุนแรงโดยกิจการทำนา การปลูกสร้างสวนป่าชายเลนแยกการดำเนินงานตามผู้ดำเนินการ ดังนี้

การปลูกสร้างสวนป่าชายเลน โดยใช้เงินงบประมาณแผ่นดิน

กรมป่าไม้ได้ดำเนินการมานานแล้วในท้องที่จังหวัดจันทบุรี ในบริเวณพื้นที่ป่า ที่เสื่อมโทรม โดยดำเนินการปลูกไม้โกงกาง เพื่อเป็นการทดลองปลูกในเนื้อที่เพียงเล็กน้อย และไม่มีโครงการที่จะปลูกติดต่อกันมาทุกปี เนื่องจากในขณะนั้นทาง รัฐบาลส่งเสริมการปลูก สร้างสวนป่าไม้สักหรือไม้ปาล์ม ไม่มีงบประมาณโดยตรงมาใช้ในการปลูกป่าชายเลน ซึ่งต่อมา แม้ว่าจะมีการปลูกเพิ่มขึ้นในท้องที่จังหวัดอื่นด้วย แต่ก็ดำเนินการเพียงพื้นที่เล็กน้อย ไม้ที่ปลูก ส่วนใหญ่เป็นไม้โกงกาง ไม้โปรง ส่วนไม้ตัวปลูกบ้างแต่เป็นส่วนน้อย การปลูกป่าชายเลน ที่ผ่านมาเพียงปลูกเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าในบริเวณที่เสื่อมโทรมเท่านั้น ยังไม่มีแผนการจัดการที่จะ นำไม้ออกมาใช้ประโยชน์แต่อย่างใด เนื้อที่สวนป่าชายเลนที่ได้ดำเนินการปลูกโดยใช้เงินงบประมาณแผ่นดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2482 จนถึง พ.ศ. 2534 ที่ดำเนินการในท้องที่จังหวัด จันทบุรี นครศรีธรรมราช ตรัง สตูล ปัตตานี กระบี่ และชุมพร รวมกันทั้งสิ้น ประมาณ 56,660 ไร่

การปลูกป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรี

การปลูกป่าชายเลนของกรมป่าไม้เริ่มกระทำกันอย่างต่อเนือง และได้รับการ สนับสนุนด้านงบประมาณอย่างเต็มที่ ภายหลังจากที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2534 กำหนดระยะเวลาการดำเนินงานไว้ 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2535-2539 กำหนดเป้าหมายในส่วนที่เป็น การปลูกป่าชายเลนไว้ 250,000 ไร่ ในพื้นที่ที่มีสภาพป่าเสื่อมโทรม และพื้นที่ดินเลนงอกใหม่ ที่มีศักยภาพในการปลูกป่าแล้วได้ผล โดยมีศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าชายเลน จำนวน 4 ศูนย์ จากผลการดำเนินการที่ผ่านมาจนถึง พ.ศ. 2537 กรมป่าไม้ดำเนินการปลูกป่าชายเลนไปแล้ว 49,987.5 ไร่ ยังเหลือพื้นที่ที่ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าหมายอีก 200,012.5 ไร่

การปลูกสร้างสวนป่าชายเลนตามเงื่อนไขสัมปทานทำไม้ป่าชายเลน

การทำไม้ตามสัมปทานได้เริ่มออกสัมปทานทำไม้ตั้งแต่ พ.ศ. 2511 โดยการให้ สัมปทานระยะยาว 15 ปี ขณะนี้ป่าโครงการที่ให้สัมปทานอยู่ในรอบที่สอง (สัมปทานฉบับ ใหม่) จำนวน 248 ป่า เนื้อที่ประมาณ 899,755.07 ไร่ ซึ่งเมื่อทำไม้ ออกตามสัมปทานแล้ว ในแต่ละปีผู้รับสัมปทานจะต้องทำการปลูกบำรุงป่าทดแทน ในเงื่อนไขสัมปทานทำไม้รอบแรก กำหนดให้ผู้รับสัมปทานปลูกป่าทดแทนเพียง 1 เท่าค่าภาคหลวงเท่านั้น ทำให้ปลูกป่าทดแทน ได้ไม่เต็มพื้นที่ ที่มีการทำไม้ ออก ดังนั้นในเงื่อนไขสัมปทานทำไม้ฉบับใหม่ตามสัมปทานทำไม้ ในรอบที่สอง ได้มีการปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้นโดยเฉพาะ การปลูกบำรุงป่าได้กำหนดให้ ผู้รับสัมปทานดำเนินการปลูกป่าชายเลนทดแทนให้เต็มพื้นที่ในแนวตัดพื้นที่ทำไม้ ออกทั้งหมด นอกจากนั้น ยังต้องดำเนินการปลูกป่าในเขตสัมปทานตามวิธีการที่กรมป่าไม้กำหนดอีกภายใน วงเงิน 3 เท่าค่าภาคหลวง

พร้อมทั้งชุดแพรงเพื่อช่วยเหลือการเจริญเติบโตของพันธุ์ไม้ป่าชายเลนที่ปลูกอีกด้วย จะเห็นได้ว่าในพื้นที่ป่าชายเลนที่ให้สัมปทานทำไม้แล้ว รัฐไม่ต้องทำการ ปลูกป่าชายเลนเอง เพียงแต่ให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบควบคุมให้ผู้รับสัมปทานทำการ ปลูกป่าชายเลนให้เป็นไปตามเงื่อนไขสัมปทานโดยเคร่งครัดที่ นั้น

การปลูกสร้างสวนป่าชายเลนโดยภาคเอกชน

การปลูกสร้างสวนป่าชายเลนหรือสวนป่าไม้โกงกางโดยเอกชน มีอยู่ในบริเวณ ชายฝั่งทะเลก้นอ่าวไทย ในท้องที่จังหวัด เพชรบุรี สมุทรสงคราม สมุทรปราการ จนถึงชลบุรี ส่วนใหญ่เป็นการปลูกสร้างสวนป่าไม้โกงกางเป็นอาชีพในที่ดินกรรมสิทธิ์ ซึ่งเป็นมรดกตกทอดต่อ ๆ กันมา จากการสอบถามประวัติความเป็นมาของราษฎรบางรายในท้องที่บ้านบางตะบูน จังหวัดเพชรบุรี และที่บ้านยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งได้เริ่มปลูกไม้โกงกาง ปลูกเพื่อเผาถ่านและทำไม้พินมาตั้งแต่ พ.ศ. 2480 และมีราษฎรรายอื่น ๆ ทำตามติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยจำนวนเนื้อที่ของสวนป่าไม้โกงกางที่ราษฎรได้ปลูกขึ้นที่บ้านยี่สาร อำเภออัมพวา มีประมาณ 16,000 ไร่ ดำเนินการอยู่หลายเจ้าของและใช้ประโยชน์ไม้จากสวนป่า ที่ปลูกเมื่อมีอายุ 8-12 ปี เพื่อการเผาถ่านเป็นส่วนใหญ่ แต่ขณะนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ สวนป่าดังกล่าวทำเป็นนาทุ่งไปเป็นจำนวนมากแล้ว

การปลูกป่าชายเลนตามโครงการปลูกป่าชายเลนเฉลิมพระเกียรติ

ตามที่รัฐบาลได้มอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานหลัก ร่วมกับภาคเอกชน จัดทำโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสทรงครองราชย์ปีที่ 50 นั้น กรมป่าไม้ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ รับผิดชอบในการปลูกป่าได้รับมอบหมายให้จัดทำพื้นที่เป้าหมายขึ้นเพื่อใช้เป็นพื้นที่ปลูกป่า ซึ่งในส่วนที่เป็นพื้นที่ป่าชายเลนนั้น กรมป่าไม้ได้จัดทำพื้นที่เป้าหมายไว้ 31, 754 ไร่ จำนวน 57 แห่งอยู่ในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ จำนวน 12 จังหวัด

การอนุรักษ์และป้องกันรักษาป่าชายเลน

กรมป่าไม้ได้กำหนดมาตรการในการอนุรักษ์และป้องกันรักษาป่าชายเลนโดยให้ มีการดำเนินการในด้านต่างไปแล้วดังนี้

- ดำเนินการจัดทำเครื่องหมายแสดงแนวเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่า ชายเลน ตามการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลนประเทศไทย ที่ได้จำแนก ออกเป็น 3 เขต คือ เขตอนุรักษ์ เขตเศรษฐกิจ ก. และเขตเศรษฐกิจ ข. โดยได้ทำการปักหลัก หมายแนวเขตไปแล้วเป็นระยะทาง 2,670 กิโลเมตร
- ดำเนินการปรับปรุงประสิทธิภาพ ของหน่วยจัดการป่าชายเลนที่มีอยู่ เดิม จำนวน 34 หน่วย และได้จัดตั้งหน่วยจัดการป่าชายเลนเพิ่มขึ้นอีก 6 หน่วย เพื่อให้สามารถ ปฏิบัติงานด้านป้องกันและปราบปรามการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอด จนตรวจสอบและควบคุมให้ผู้รับสัมปทานป่าชายเลน ดำเนินการตามเงื่อนไขสัมปทานทำไม้ป่าชายเลนโดยเคร่งครัด
- กรมป่าไม้ได้ร่วมมือกับกองทัพเรือ กรมประมงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการป้องกันและอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลน
- ดำเนินการจัดศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าชายเลน จำนวน 4 ศูนย์ เพื่อ ดำเนินการเพาะชำกล้าไม้ และจัดทำแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าชายเลน โดยมีวัตถุประสงค์ ในการสนับสนุนการปลูกฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน และแจกจ่ายกล้าไม้ให้กับประชาชนทั่วไป ในการร่วมกันปลูกป่า โดยมีเป้าหมายเพาะชำกล้าไม้ 4,500,000 กล้า และจัดทำแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าชายเลน 25,000 ไร่ ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาได้เพาะชำกล้าไม้ป่าชายเลน และแจกจ่ายแล้ว จำนวน 1,150,000 กล้า และจัดทำแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าชายเลนจำนวน 5,850 ไร่

-ดำเนินการประชาสัมพันธ์และรณรงค์ในการอนุรักษ์ และป้องกัน รักษาป่าชายเลนโดยการจัดทำแผ่นพับ ไปสเตอร์ เอกสารเผยแพร่ จัดนิทรรศการและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนร่วมฟื้นฟูป่าชายเลนเนื่องในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ

2.2 ทิศทางการจัดการป่าชายเลนในอนาคต

เมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ของทรัพยากรป่าชายเลนที่มีเหลืออยู่ในปัจจุบัน เห็นได้ว่าการจัดการป่าชายเลนในอดีตยังมีปัญหา ข้อขัดข้องในทางปฏิบัติจำเป็นต้องแก้ไข ปรับปรุงอีกไม่น้อย เนื่องจากประการแรกพื้นที่ป่าชายเลนลดลงไปมากกว่าครึ่งจากที่เคยมีในอดีต หากสถานการณ์การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนยังเป็นไปในทิศทางที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ก็คาดว่าจะได้ว่าพื้นที่ป่าชายเลนจะถูกแปรสภาพเพื่อกิจการอื่นอย่างต่อเนื่องต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำบ่อเลี้ยงกุ้ง เนื่องจากประชาชนกลุ่มหนึ่งที่ต้องการมีรายได้จำนวนมากจากการเลี้ยงกุ้ง กูลาดำในบริเวณป่าชายเลนและพื้นที่ข้างเคียงได้พยายามดำเนินการทุกวิถีทาง เพื่อประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการผลิตกุ้งส่งออกสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม สถานการณ์นี้อาจเปลี่ยนแปลงได้หากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องหันมาให้ความสำคัญเพิ่มขึ้นในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า-ชายเลน

โดยการร่วมมือกันพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเลี้ยงกุ้งนอกพื้นที่ป่าชายเลน และวางแผนการจัดการ ตลอดจนให้คำแนะนำแก่ราษฎรในการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ป่า ชายเลนอย่างมีประสิทธิภาพ ประการที่สอง สภาพป่าชายเลนที่เหลืออยู่ก็ไม่อุดมสมบูรณ์ อย่างแต่ก่อน ไม่ว่าจะเป็นด้านผลผลิตขั้นปฐมภูมิของระบบนิเวศในรูปของมวลชีวภาพของพืช และในด้านกำลังผลิตไม้เพื่อใช้ประโยชน์ ทำเชื้อเพลิง ถ่าน หรือจากปริมาณ สัตว์น้ำที่ราษฎร จับได้จากนิเวศป่าชายเลนก็ตาม และประการ สุดท้าย ความเสื่อมโทรมของสภาพนิเวศสิ่งแวดล้อม ล้อมชายฝั่งได้ทวีความรุนแรงและส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ ต่อสภาพเศรษฐกิจ และสังคมของ ชุมชนในชนบทเป็นอย่างมาก ดังนั้น การจัดการทรัพยากรป่าชายเลนในอนาคตจึงจำเป็นต้อง มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในเรื่องเป้าหมายของการจัดการและวิธีการในการจัดการที่แตกต่างออกไป ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและเป็นที่ยอมรับของประชาชนที่เป็นเจ้าของทรัพยากร อย่างแท้จริง แนวโน้มทิศทางของการจัดการป่าชายเลนในอนาคตอาจสรุปได้ดังนี้

เป้าหมายของการจัดการ

การจัดการป่าชายเลนในอนาคตจะต้องเน้นถึงประโยชน์เอนกประการ ที่มี ต่อชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งทางตรง ได้แก่ การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมล้อมชายฝั่ง ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันการพังทลายของชายฝั่ง รักษาคุณสมบัติ และ คุณภาพที่เหมาะสมของดิน และน้ำ การดูดซับตะกอนอินทรีย์สารที่เป็นพิษ และการแลกเปลี่ยนก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศให้เป็นก๊าซออกซิเจน เป็นต้น

วิธีการจัดการ

เนื่องจาก ผลกระทบที่มีต่อสภาพเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจาก ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรไม่ได้จำเพาะอยู่เพียงพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเท่านั้นแต่จะส่งผลกระทบ เป็นขอบข่ายที่กว้างไกลไปถึง ระบบนิเวศข้างเคียงอีกด้วย วิธีการจัดการจึงต้องเน้น การมีส่วนร่วมของหลายฝ่าย โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นและภาคเอกชนต่าง ๆ เพื่อร่วมมือกับภาครัฐ ในการ

- สร้างจิตสำนึกให้เกิดความรักหวงแหนทรัพยากรร่วมกัน
- ป้องกัน ดูแลรักษา และเฝ้าระวังทรัพยากร
- ปลูกและฟื้นฟูสภาพป่าที่เสื่อมโทรมให้ดีขึ้น
- ให้อำนาจรัฐและใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด

- มีความรู้เข้าใจในธรรมชาติวิทยาของระบบนิเวศและผลกระทบจากการทำลายรูปแบบของพื้นที่ป่าชายเลนในอนาคตอาจแยกพื้นที่ ตามเป้าหมายของการจัดการ ได้ดังนี้

พื้นที่ป่าอนุรักษ์ และป่าเพื่อการศึกษาธรรมชาติมีหน่วยบริการประชาชน คือกรมป่าไม้ ประกอบด้วย ศูนย์วิจัยป่าชายเลน สถานีวิจัยและอนุรักษ์ป่าชายเลน อุทยาน แห่งชาติทางทะเลหรือตามแนวชายฝั่งที่มีป่าชายเลน สถานีวิจัย และอนุรักษ์ป่าชายเลน และ หน่วยจัดการป่าชายเลนในจังหวัดต่าง ๆ ที่มีป่าชายเลน

พื้นที่ป่าเพื่อเป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ไม้สำหรับการปลูกและฟื้นฟูสภาพป่า มีหน่วยบริการประชาชน คือ ศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าชายเลน และหน่วยจัดการป่าชายเลน ในจังหวัดต่าง ๆ พื้นที่ป่าที่ต้องฟื้นฟูสภาพ ทั้งป่าที่เสื่อมโทรมและพื้นที่หาดเลนงอกที่มีศักยภาพในการปลูกป่าชายเลนได้

พื้นที่ป่าใช้สอยชุมชน โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลภายใต้การแนะนำ และให้คำปรึกษาของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เป็นหน่วยบริการประชาชนเกี่ยวกับการกำหนดวิธีการ จัดการตามความเหมาะสมของสภาพแต่ละพื้นที่

การอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคต

เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยตั้งถิ่นฐานอยู่ตามชายฝั่งทะเลของประเทศที่มีความยาวมากกว่า 2,600 กิโลเมตร ต้องพึ่งพาป่าชายเลนทั้งในทางตรงและทางอ้อม ดังได้กล่าวแล้ว ดังนั้นการลดลงและความเสื่อมโทรมของป่าชายเลนที่มีเหลืออยู่จึงมีผล กระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนเหล่านี้โดยตรง นอกจากนั้น ยังส่งผลกระทบต่อระบบ นิเวศชายฝั่งและต่อทรัพยากรประมงของประเทศโดยส่วนรวมอีกด้วย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ ต้องรักษาและฟื้นฟูป่าชายเลนที่มีเหลืออยู่เพียงประมาณหนึ่งล้านไร่เอาไว้ให้ได้พร้อมกับการ ปลูกป่าชายเลนเพิ่มเติมในพื้นที่ที่มีศักยภาพเพียงพอ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญด้านป่าชายเลนได้ระบุว่า โดยหลักวิชาการแล้วพื้นที่ตามแนวชายฝั่งทะเลที่เป็นดินเลนควรจะมีแนวป่าชายเลน เพื่อป้องกันรักษาชายฝั่งเอาไว้เป็นแถบลึกจากชายฝั่งทะเลเข้าไปไม่น้อยกว่า 3 00 เมตรขึ้นไป และตาม แนวฝั่งคลองในเขตน้ำกร่อยควรมีแนวป่าชายเลนไม่น้อยกว่า 40 เมตรขึ้นไป เพื่อป้องกัน รักษาระบบนิเวศชายฝั่ง ทั้งนี้ พิจารณาจากระดับการขึ้นลงของน้ำทะเล และสภาพภูมิประเทศ เป็นสำคัญ จึงบังเกิดผลในการป้องกันกัมพิงทะเลตลอดจนการเอื้อประโยชน์ในทางประมง ที่ยั่งยืนต่อราษฎรที่อาศัยตามแนวชายฝั่งได้

ประโยชน์ของป่าชายเลน

ป่าชายเลนมีความสำคัญและประโยชน์อย่างมากมายมหาศาล เพราะป่าชายเลนเป็นที่รวมของพืช สัตว์น้ำและสัตว์บกนานาชนิด ซึ่งมีความสำคัญและประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์หลายรูปแบบ คือ

ด้านป่าไม้

ไม้ในป่าชายเลน นำมาใช้ประโยชน์ในลักษณะต่างๆ กันได้หลายรูปแบบ เช่นทำฝืนและถ่านซึ่งในแต่ละปีไม้ป่าชายเลนที่ตัดออกมา เช่น ไม้โกงกาง ไม้ถั่ว ไม้โปรง ประมาณ 80% จะนำมาทำถ่านโดยเฉพาะไม้โกงกาง จะทำถ่านได้คุณภาพดีที่สุด, ทำไม้เสาเข็มและ ไม้ค้ำยัน เช่นตาตุ่ม โกงกาง แทนนิน, เปลือกไม้หลายชนิด นำมาสกัดจะได้แทนนิน ใช้ทำหมึก ทำสี ทำกาว ฟอกหนัง

ด้านประมง

เป็นแหล่งอาหารสำคัญของสัตว์น้ำ พวกเศษไม้ใบไม้และส่วนต่างๆ ของไม้ที่ร่วงหล่นจะถูกย่อยสลายเป็นโปรตีน สำหรับพวกหอยปู และหนอนปล้อง ซึ่งจะเป็อาหารของสัตว์ที่ใหญ่กว่าต่อไป เป็นที่อยู่อาศัยและที่อนุบาลสัตว์น้ำในระยะตัวอ่อนกุ้งและปลาที่สำคัญทางเศรษฐกิจได้อาศัยป่าชายเลนเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงตัวอ่อน เช่น กุ้งกุลาดำ ปลากะพงขาว และปลาอื่นๆ

ด้านอื่นๆ

เป็นแหล่งสำหรับลดความรุนแรงของคลื่น ป้องกันการพังทลายของดินชายฝั่ง ช่วยชะลอความเร็วของลม พายุให้ลดลง ก่อนที่จะขึ้นสู่ ฝั่งมิให้เกิดความเสียหายอย่างรุนแรงแก่ที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินของชาวบ้านที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณใกล้เคียง ช่วยเพิ่มพื้นที่ ตามชายฝั่ง เพราะระบบรากของไม้ป่าชายเลนจะช่วยในการทับถมของเลนโคลน ทำให้เกิดดินเลนงอกใหม่อยู่เสมอ ช่วยกรองของเสียที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม มิให้ไหลลงสู่ทะเล สร้างความเสียหายแก่สัตว์น้ำและระบบนิเวศน์ ในบริเวณชายฝั่งได้

การอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลน

ในสถานการณ์ปัจจุบัน ป่าชายเลนกำลังอยู่ในภาวะวิกฤต เนื่องจากพื้นที่ป่าจำนวนมากถูกทำลายจนหมดสภาพ และพื้นที่ที่เหลือได้รับผลกระทบจนเสื่อมสภาพไปเป็นจำนวนไม่น้อย จนเหลือเนื้อที่ลดน้อยลงทุกปี แม้ว่ารัฐบาล จะได้ให้ความสำคัญโดยการ ออกมาตรการต่างๆ ให้กรมป่าไม้และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องรับดำเนินการ เพื่อหยุดยั้งการบุกรุกทำลายป่าและเร่งรัด การปลูก และฟื้นฟูป่าชายเลน แต่ก็เพียงมีผลให้เนื้อที่ป่าชายเลนลดลงแต่ละปี น้อยกว่าเดิมเท่านั้น

แนวทางการจัดการป่าชายเลนแบบยั่งยืน

รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีกรมป่าไม้เป็นหน่วยงานหลักได้ดำเนินการ เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนมาโดยตลอด และได้ดำเนินการตามนโยบายและมาตรการที่กำหนดขึ้นในระดับชาติ ซึ่งบางกรณีเป็นมาตรการรับด่วนที่ระดมกำลังจาก หน่วยงานอื่น ๆ เข้าไป ให้การสนับสนุนและร่วมดำเนินการด้วย แต่ผลการดำเนินงานยังไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย เนื่องจากมีปัญหาและอุปสรรคข้อขัดข้อง อยู่ตลอดเวลา และหากสถานการณ์ยังคงเป็นอยู่ในลักษณะนี้ รัฐบาลอาจไม่สามารถ รักษาพื้นที่ป่าชายเลนให้คงไว้ได้อย่างน้อย 1 ล้านไร่ ในปี พ.ศ. 2544ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่8(พ.ศ.2540-2544) แนวทางที่จำเป็นสำหรับการ ดำเนินการ เพื่อรักษาพื้นที่ป่าชายเลนให้คงไว้ได้ตามเป้าหมาย และสามารถอำนวยความสะดวกได้ตามแนวทางการพัฒนาแบบ ยั่งยืนดังนี้

เร่งรัดพัฒนา และส่งเสริมความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น ในด้านการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน ด้วยวิธีการให้ความรู้ ความ เข้าใจ ที่จะก่อให้เกิดจิตสำนึกและเห็นความจำเป็นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลน โดยรัฐควรให้สิทธิ และความมั่นคงรวมทั้งสิ่งจูงใจ ในประโยชน์ที่ประชาชนเหล่านี้ จะได้รับจากการคุ้มครองป้องกันและฟื้นฟูดูแลรักษาป่าชายเลน รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ และความช่วยเหลือทางด้านอื่น ๆ ที่จำเป็น ซึ่งจะเป็นอย่างนี้ แนวทาง หนึ่งที่เสริมสร้างศักยภาพของประชาชน ในการจัดการ บริหารป่าชุมชนชายเลนต่อไป

ปรับปรุงกฎหมาย และระเบียบ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าชายเลนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่มีการบุกรุกทำลาย ยึดถือ ครอบครอง และจับจองเพื่อการได้มาซึ่งสิทธิที่ดินป่าชายเลนโดยไม่ถูกต้องทั้งนี้เพื่อให้การอนุรักษ์ และ การปลูกฟื้นฟู ป่าชายเลน สามารถดำเนินการได้ผลอย่างแท้จริง และเป็นการจัดปัญหาการออกเอกสารสิทธิที่ดินป่าชายเลนให้หมดไป ดำเนินการสำรวจพื้นที่ป่าชายเลนอย่างละเอียดและใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนการจัดการป่าไม้ และการจัดการที่ดินป่าชายเลน ให้เหมาะสมกับศักยภาพ ก่อนที่การอนุญาตทำไม้ในระบบสัมปทานระยะยาวในรอบที่ 2 จะสิ้นสุด เพื่อจะได้ดำเนินการให้พื้นที่ ป่าชายเลนเป็นป่าอนุรักษ์ และป่าชุมชนตามความเหมาะสม ภายใต้แผนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

ส่งเสริม และสนับสนุน ให้มีการปลูกและฟื้นฟูป่าชายเลนอย่างต่อเนื่อง ทั้งในที่ดินของรัฐและที่ดินเอกชน โดยให้มีการขยายพันธุ์ไม้ ป่าชายเลนที่มีความหลากหลาย ทั้งชนิดที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจและชนิดที่หายากหรือใกล้จะสูญพันธุ์ เพื่อดำรงความ อุดมสมบูรณ์ของ ป่าชายเลน และความหลากหลายทางชีวภาพไปด้วย ปรับปรุงระบบการอนุรักษ์ และป้องกันรักษาป่าชายเลน ให้มีการร่วมมือและประสานงานระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบมากยิ่งขึ้น และให้มีการพัฒนาและปรับปรุงบทบาทของเจ้าหน้าที่

หน่วยป้องกันรักษาป่าและหน่วยจัดการป่าชายเลน จากการป้องกันปราบปราม และการควบคุมการทำไม้ มาเป็นนักส่งเสริม และพัฒนาป่าชายเลนมากขึ้น

พัฒนาระบบการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนของกรมป่าไม้ ให้มีโครงสร้างที่เป็นเอกภาพ โดยมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ที่ชัดเจน มีเจ้าหน้าที่ดำเนินการอย่างเพียงพอ มีความร่วมมือและประสานงานที่ดี

ส่งเสริมความร่วมมือกับนานาชาติ และองค์ระหว่างประเทศ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเพิ่มบทบาท ของประเทศไทยในระดับนานาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการศึกษาวิจัย การฝึกอบรม ตลอดจนการประชุมสัมมนา ที่เกี่ยวข้องกับการ อนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนแบบยั่งยืน

การจัดการป่าชายเลน

เนื่องจากในการจัดการป่าชายเลน นอกจากกิจกรรมการทำไม้แล้ว ยังมีกิจกรรม ด้านการปลูกสร้างสวนป่าชายเลน และการอนุรักษ์และป้องกันรักษาป่าชายเลนเป็นหลักเพื่อทด แทนสภาพป่าที่ถูกบุกรุกอย่างรุนแรงโดยกิจการทำนา กุ้ง ารปลูกสร้าง สวนป่าชายเลนแยกการ ดำเนินงานตามผู้ดำเนินการ ดังนี้

การปลูกสร้างสวนป่าชายเลนโดยใช้เงินงบประมาณแผ่นดิน

กรมป่าไม้ได้ดำเนินการมานานแล้วในท้องที่จังหวัดจันทบุรี ในบริเวณพื้นที่ป่า ที่เสื่อมโทรม โดยดำเนินการปลูกไม้โกงกางเพื่อ เป็นการทดลองปลูกในเนื้อที่เพียงเล็กน้อย และ ไม่มีโครงการที่จะปลูกติดต่อกันมาทุกปีเนื่องจากในขณะนั้นทางรัฐบาล

ส่งเสริมการปลูก สร้างสวนป่าไม้สักหรือไม้ป่าบก ไม่มีงบประมาณโดยตรงมาใช้ในการปลูกป่าชายเลน ซึ่งต่อมา แม้ว่าจะมีการปลูกเพิ่มขึ้นในท้องที่จังหวัดอื่นด้วย แต่ก็ดำเนินการเพียงพื้นที่เล็กน้อย ไม้ที่ปลูก ส่วนใหญ่เป็นไม้โกงกาง ไม้โปรง ส่วนไม้ถั่วปลูกบ้างแต่เป็นส่วนน้อย การปลูกป่าชายเลน ที่ผ่านมาเพียงปลูกเพื่อฟื้นฟูสภาพป่าในบริเวณที่เสื่อมโทรมเท่านั้น ยังไม่มีแผนการจัดการที่จะ นำไม้ออกมาใช้ประโยชน์แต่อย่างใด เนื้อที่สวนป่าชายเลนที่ได้ดำเนินการปลูกโดยใช้เงินงบประมาณแผ่นดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2482 จนถึง พ.ศ. 2534 ที่ดำเนินการในท้องที่จังหวัด จันทบุรี นครศรีธรรมราช ตรัง สตูล ปัตตานี กระบี่ และชุมพร รวมกันทั้งสิ้น ประมาณ 56,660 ไร่

การปลูกป่าชายเลนตามมติคณะรัฐมนตรี

การปลูกป่าชายเลนของกรมป่าไม้เริ่มกระทำกันอย่างต่อเนื่อง และได้รับการ สนับสนุนด้านงบประมาณอย่างเต็มที่ ภายหลังจากที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2534 กำหนดระยะเวลาการดำเนินงานไว้ 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2535-2539 กำหนดเป้าหมายในส่วนที่เป็น การปลูกป่าชายเลนไว้ 250,000 ไร่ ในพื้นที่ที่มีสภาพป่าเสื่อมโทรม และพื้นที่ดินเลนงอกใหม่ ที่มีศักยภาพในการปลูกป่าแล้วได้ผล โดยมีศูนย์ผลิตเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าชายเลน จำนวน 4 ศูนย์ จากผลการดำเนินการที่ผ่านมาจนถึง พ.ศ. 2537 กรมป่าไม้ดำเนินการปลูกป่าชายเลนไปแล้ว 49,987.5 ไร่ ยังเหลือพื้นที่ที่ต้องดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าหมายอีก 200,012.5 ไร่

การปลูกสร้างสวนป่าชายเลนตามเงื่อนไขสัมปทานทำไม้ป่าชายเลน

การทำไม้ตามสัมปทานได้เริ่มออกสัมปทานทำไม้ตั้งแต่ พ.ศ. 2511 โดยการให้ สัมปทานระยะยาว 15 ปี ขณะนี้ป่าโครงการที่ให้สัมปทานอยู่ในรอบที่สอง (สัมปทานฉบับ ใหม่) จำนวน 248 ป่า เนื้อที่ประมาณ 899,755.07 ไร่ ซึ่งเมื่อทำไม้ ออกตามสัมปทานแล้ว ในแต่ละปีผู้รับสัมปทานจะต้องทำการปลูกบำรุงป่าทดแทน ในเงื่อนไขสัมปทานทำไม้รอบแรก กำหนดให้ผู้รับสัมปทาน ปลูกป่าทดแทนเพียง 1 เท่าค่าภาคหลวงเท่านั้น ทำให้ปลูกป่าทดแทน ได้ไม่เต็มพื้นที่ ที่มีการทำไม้ ออก ดังนั้นในเงื่อนไขสัมปทานทำไม้ฉบับใหม่ตามสัมปทานทำไม้ ในรอบที่สอง ได้มีการปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้นโดยเฉพาะการปลูก

บำรุงป่าได้กำหนดให้ ผู้รับสัมปทานดำเนินการปลูกป่าชายเลนทดแทนให้เต็มพื้นที่ในแนวตัดพื้นที่ทำไม้ออกทั้งหมด นอกจากนั้น ยังต้องดำเนินการปลูกป่าในเขตสัมปทานตามวิธีการที่กรมป่าไม้กำหนดอีกภายใน วงเงา 3 ิน่าค่าภาคหลวง พร้อมทั้งชุดแพรงเพื่อช่วยเหลือการเจริญเติบโต ของพันธุ์ไม้ป่าชาย เลนที่ปลูกอีกด้วย จะเห็นได้ว่าในพื้นที่ป่าชายเลน ที่ให้สัมปทานทำไม้แล้ว รัฐไม่ต้องทำการ ปลูกป่าชายเลนเอง เพียงแต่ให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบควบคุมให้ผู้รับสัมปทาน ทำการ ปลูกป่าชายเลนให้เป็นไปตามเงื่อนไขสัมปทานโดยเคร่งครัดเท่านั้น

การปลูกสร้างสวนป่าชายเลนโดยภาคเอกชน

การปลูกสร้างสวนป่าชายเลนหรือสวนป่าไม้โกงกางโดยเอกชน มีอยู่ในบริเวณ ชายฝั่งทะเลกันอ่าวไทย ในท้องที่จังหวัด เพชรบุรี สมุทรสงคราม สมุทรปราการ จนถึงชลบุรี ส่วนใหญ่เป็นการปลูกสร้างสวนป่าไม้โกงกางเป็นอาชีพในที่ดินกรรมสิทธิ์ ซึ่งเป็นมรดกตกทอดต่อ ๆ กันมา จากการสอบถามประวัติความเป็นมาของราษฎรบางรายในท้องที่บ้านบางตะบูน จังหวัดเพชรบุรี และที่บ้านยี่สาร อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งได้เริ่มปลูก ไม้โกงกาง ใบเล็กเพื่อเผาถ่านและทำไม้พื้น มาตั้งแต่ พ.ศ. 2480 และมีราษฎรรายอื่น ๆ ทำตามติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยจำนวนเนื้อที่ของสวนป่าไม้โกงกางที่ราษฎรได้ปลูกขึ้นที่ บ้านยี่สาร อำเภออัมพวา มีประมาณ 16,000 ไร่ ดำเนินการอยู่หลายเจ้าของและใช้ประโยชน์ไม้จากสวนป่า ที่ปลูกเมื่อมีอายุ 8-12 ปี เพื่อการเผาถ่านเป็นส่วนใหญ่ แต่ขณะนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ สวนป่าดังกล่าวทำเป็นนาทุ่งไปเป็นจำนวนมากแล้ว

การปลูกป่าชายเลนตามโครงการปลูกป่าชายเลนเฉลิมพระเกียรติ

ตามที่รัฐบาลได้มอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นหน่วยงานหลักร่วมกับภาคเอกชน จัดทำโครงการปลูกป่าถาวร เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสทรงครองราชย์ปีที่ 50 นั้น กรมป่าไม้ในฐานะที่เป็น หน่วยงานที่มีหน้าที่ รับผิดชอบในการปลูกป่าได้รับมอบหมายให้จัดทำพื้นที่เป้าหมายขึ้นเพื่อใช้เป็นพื้นที่ปลูกป่า ซึ่ง ในส่วนที่เป็น พื้นที่ป่าชายเลนนั้น กรมป่าไม้ได้จัดทำพื้นที่เป้าหมายไว้ 31,754 ไร่ จำนวน 57 แห่ง อยู่ในพื้นที่จังหวัดต่าง ๆ จำนวน 12 จังหวัด

การอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลน

ในสถานการณ์ปัจจุบัน ป่าชายเลนกำลังอยู่ในภาวะวิกฤต เนื่องจากพื้นที่ป่าจำนวนมากถูกทำลายจนหมดสภาพ และพื้นที่ที่เหลือ ได้รับผลกระทบจนเสื่อมสภาพไปเป็นจำนวนไม่น้อย จนเหลือเนื้อที่ลดน้อยลงทุกปี แม้ว่ารัฐบาล จะได้ให้ความสำคัญ โดยการออกมาตรการต่างๆ ให้กรมป่าไม้และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องรับดำเนินการ เพื่อหยุดยั้งการบุกรุกทำลาย ป่าและเร่งรัดการปลูกและฟื้นฟูป่าชายเลน แต่ก็เพียงมีผลให้เนื้อที่ป่าชายเลนลดลงแต่ละปีน้อยกว่าเดิมเท่านั้น